

Sarajevo, 09.03.2012. godine
Broj: Oi-K-75/12

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 12-03-2012			
Organizaciona Jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01,02 -	12 -	345/12	

Parlamentarna skupština BiH
Trg BiH br. 1
71000 SARAJEVO

PREDMET: Dostava godišnjeg izvješća

Poštovani,

Sukladno odredbama članka 7 stavak f Zakona o zabrani diskriminacije u prilogu Vam dostavljamo Godišnje izvješće o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2011. godinu.

Ombudsmeni BiH:

Nives Jukić

Ljubomir Sandić

Jasminka Džumhur

**IZVJEŠĆE
O POJAVAMA DISKRIMINACIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA 2011. GODINU**

SADRŽAJ

UVOD	1
O INSTITUCIJI OMBUDSMANA I ODJELU ZA ELIMINACIJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE2	
OBVEZUJUĆA SNAGA ZABRANE DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	4
AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI ZAKONA I SURADNJA SA INSTITUCIJAMA.....	8
POSTUPAK PO ŽALBI I STATISTIKE	11
ZAPAŽANJA OMBUDSMANA O POJEDINIM OBLICIMA DISKRIMINACIJE.....	16
JAČANJE KAPACITETA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE.....	24

UVOD

Diskriminacija u Bosni i Hercegovini je prisutna u gotovo svim područjima života, a njezina neblagovremena eliminacija često uzrokuje određene napetosti u sredinama gdje se pojavljuje.

U vršenju svojeg mandata, a sukladno sa člankom 7. stav (2) točka f) Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine su donijeli Odluku o izradi Godišnjeg izvješća o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2011. godinu. Ovo izvješće podnosi se Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Podnošenje prvog Godišnjeg izvješća o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini je dobra prigoda da se ukaže na dimenzije i pojavne karakteristike fenomena diskriminacije, na mjere koje Institucija ombudsmana poduzima na njegovoj eliminaciji, kao i na mjere koje se očekuju od odgovornih strana glede stvaranja otvorenog i tolerantnog društva, zasnovanog na poštivanju jednakosti, slobode i temeljnih ljudskih prava svakog pojedinca.

Koristimo se prigodom da kao Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine naglasimo da su sva javna tijela na razini države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinske/opštinske institucije i tijela, pravne osobe sa javnim ovlastima, kao i sve pravne i fizičke osobe u svim područjima života obvezna osigurati primjenu mjera iz ovog Godišnjeg izvješća, te da ih njihovo neizvršenje čini odgovornim za kršenje/suzbijanje ljudskih prava.

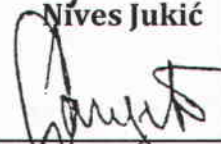
U Banjoj Luci,

Februar, 2012. godine

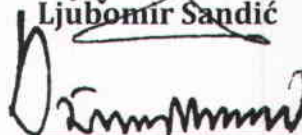
Ombudsmani BiH

Nives Jukić

Ljubomir Sandić

Jasminka Džumhur

O INSTITUCIJI OMBUDSMANA I ODJELU ZA ELIMINACIJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE

U sustavu zaštite ljudskih prava, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ombudsman BiH) je neovisna institucija uspostavljena u cilju promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite prava i sloboda fizičkih i pravnih osoba, koja su zajamčena Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima, koji se nalaze u dodatku Ustava.

Osnov za rad i funkcioniranje Ombudsmana BiH su Aneksi IV i VI Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini od 14. prosinca 1995. godine i temeljem ovih dokumenata Institucija je 1996. godine počela da funkcionira. Zakon o ombudsmanu donesen je 2000. godine, a potom dopunjavao i mijenjao 2002, 2004. i 2006. godine.

Ombudsman BiH ima posebna ovlaštenja i nadležnosti, sukladno odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o slobodi pristupa informacijama i Zakona o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine,¹ te entitetskim zakonima o vladinim i ministarskim imenovanjima i u tome smislu pruža fizičkim i pravnim osobama obavijesti o njihovim pravima i obvezama, mogućnostima sudske i druge zaštite, postupa po pojedinačnim i grupnim žalbama, predlaže pokretanje postupaka medijacije i drugo.

Organi i institucije imaju obvezu suradnje sa ombudsmanom i to u smislu da pružaju odgovarajuću pomoć u istrazi i obavljanju kontrole, da omogućuju pristup spisima ili dokumentima, kao i pomoć u obavljanju osobnih razgovora i razmatranja potrebnih spisa i dokumenata u cilju provjera navoda žalbi.²

Svjesni značaja potrebe uspostave jakog mehanizma za sprječavanje svih oblika diskriminacije, Ombudsmani BiH su u siječnju 2009. godine, dakle, prije stupanja na snagu Zakona o zabrani diskriminacije, donijeli odluku o uspostavi Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije. Osnovna zadaća Odjela je da osigura ujednačavanje pristupa u ostvarivanju i zaštiti prava građana na cijeloj teritoriji BiH i poduzme efikasne mjere u cilju sprječavanja bilo kojeg oblika diskriminacije građana u ostvarivanju njihovih Ustavom zajamčenih prava. U 2011. godini u Odjelu su bila uposlena dva pravnik i jedan pripravnik, raspoređeni u sjedištu Institucije u Banjoj Luci i u područnom uredu u Sarajevu.

Postupanje Odjela po pojedinačnim žalbama građana je jedan od najvažnijih oblika djelovanja u eliminaciji diskriminacije u našem društvu. Radom na pojedinačnim žalbama, ili u postupcima istraživanja po službenoj dužnosti, ombudsmani nastoje da ukažu na značaj što dosljednije primjene zabrane diskriminacije, sadržane u međunarodnim konvencijama i domaćem zakonodavstvu, kao i na značaj usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa

¹ članak 16. i 17. spomenutog zakona

² članak 25. Zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH

međunarodnim standardima ljudskih prava. Putem preporuka i ostalih odluka ukazuje se odgovornim institucijama i službama na činioce koji onemogućavaju ravnopravan zakonski tretman prema svim građanima BiH i predlažu odgovarajuće mjere za efikasnu pravnu intervenciju usmjerenu na zaštitu prava građana.

Postupak za zaštitu od diskriminacije pred Institucijom ombudsmana pokreće se podnošenjem žalbe na jednu od adresa, navedenih na zvaničnoj internet stranici institucije.³ Svaka fizička ili pravna osoba, koja tvrdi da ima legitiman interes, može se obratiti Instituciji ombudsmana bez ikakvih ograničenja. Nacionalnost, državljanstvo, mjesto boravka, spol, malodobnost, etničko podrijetlo, religija, pravna nesposobnost, zatvor bilo koje vrste i, uopće uzevši, posebni odnosi sa nekim organom vlade ili ovisnost od nekog organa vlade ne mogu ograničiti pravo ulaganja žalbe Instituciji. Žalba mora biti potpisana i mora sadržavati elemente naznačene u obrascu, a ombudsmani mogu, ukoliko ustanove da okolnosti to zahtijevaju, odlučiti da prihvate žalbu podnesenu i na manje formalan način. Rad Institucije ombudsmana po žalbi je besplatan za osobe koje joj se obrate i ne zahtijeva pomoć savjetnika ili advokata. Žalba Instituciji ombudsmana, ili njezina intervencija neće povući bilo kakve krivične, disciplinske ili druge sankcije za podnositelja žalbe, kao ni bilo kakvu neugodnost ili njegovu diskriminaciju.⁴

Rok za podnošenje žalbe Instituciji ombudsmana je 12 mjeseci nakon pojave činjenica, događaja ili odluka na koje se stranka žali, a rok za podnošenje pritužbe sudu prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije je tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najduže godinu dana od dana učinjene povrede.

---

³ www.ombudsmen.gov.ba

⁴ članak 18. Zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH

OBVEZUJUĆA SNAGA ZABRANE DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

• Međunarodni standardi

Zabrana diskriminacije sadržana je u međunarodnim konvencijama koje se direktno primjenjuju u domaćem pravnom sustavu, u europskim instrumentima koji se, ili direktno primjenjuju, ili dobivaju pravnu snagu u postupku pridruživanja Bosne i Hercegovine Europskoj uniji, u Ustavu Bosne i Hercegovine, u Zakonu o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, kao i u drugim domaćim propisima koji su usklađeni sa predmetnim Zakonom.

Međunarodni sporazumi koji sadrže zabranu diskriminacije su:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR)⁵
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR)⁶
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR)
- Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD)⁷
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)⁸
- Konvencija koja se odnosi na diskriminaciju glede zapošljavanja i zanimanja (ILO-C-111), Konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih obitelji
- Konvencija o pravu djeteta (CRC)
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
- Konvencija UNESCO-a protiv diskriminacije u području obrazovanja

• Regionalni instrumenti

Zabrana diskriminacije je definirana i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja se, zajedno sa njezinim protokolima, direktno primjenjuje i ima prioritet nad svim ostalim zakonima u BiH.

---

⁵ članak 1. i 2.

⁶ članak 2. ponavlja formulaciju iz Univerzalne deklaracije, dok u članku 14. i 19. garantira jednakost svim osobama u sudskom postupku, odnosno prava na učešće u javnom životu. Pakt u članku 26. utvrđuje da su: «Sva su lica jednaka pred zakonom i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu. Zakon treba da zabrani svaku diskriminaciju i da garantira svim licima jednaku i djelotvornu zaštitu protiv diskriminacije bilo na osnovi rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog i društvenog podrijetla, imovine, roda ili bilo koje druge okolnosti».

⁷ članak 2.

⁸ članak 2.

Europska konvencija za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda (EKLJP) nudi zaštitu prava svima onima koji su pod nadležnošću zemalja potpisnica. Jedan od najznačajnijih međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava, koji posjeduje striktno mehanizame primjene, EKLJP, garantira širok spektar, uglavnom, građanskih i političkih prava, uključujući:

- pravo na život (članak 2.), život bez nasilja (članak 3.), život bez ropstva (članak 4.)
- slobodu mišljenja (članak 9.), izražavanja (članak 10.) i pravo na mirne skupove (članak 11.)
- slobodu kretanja (4 Protokol, članak 2.)

Svi ljudi koji žive u zemljama članicama Vijeća Europe uživaju prava iz Konvencije, bez obzira na spol, rasu, boju kože, jezik, religiju, političko ili drugo opredjeljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, vlasništvo ili neki drugi status. U vrijeme rata ili drugih javnih prijetnji naciji, države članice mogu se ograditi od obveza u mjeri koliko je to striktno potrebno, izuzimajući pravo na život i pravo na život bez mučenja ili ropstva. Generalni sekretar Vijeća Europe mora biti obaviješten o bilo kojem odstupanju od obveza.

Nakon što je postala članom Vijeća Europe, od travnja 2002. godine, BiH je ratificirala EKLJP, te tako preuzela obvezu na regionalnoj razini da, sukladno članku 1. EKLJP, osigura prava i slobode zajamčene ovim dokumentom, svim licima na svojoj teritoriji.

Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, u članku 14. definira da se "uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status".

Protokol 12, uz navedenu Konvenciju, koji je Bosna i Hercegovina ratificirala 29.07.2003. godine, a koji je stupio na snagu 1. travnja 2005. godine, proširuje zabranu diskriminacije sa prava i sloboda, predviđenih u Konvenciji, na "uživanje svih prava predviđenih zakonom...". Prva presuda kojom se primjenjuje Protokol 12 je presuda u slučaju *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*.

Zabrana diskriminacije u pojedinim područjima regulirana je i direktivama Europske unije, koje predstavljaju zakonodavne akte EU, i kojima se od država članica zahtijeva određeni rezultat, bez navođenja načina na koji je potrebno postići taj rezultat:

- Direktiva o rasnoj jednakosti – Direktiva Vijeća EU 2000/43/EC od 29. lipnja 2000. godine kojom se primjenjuje princip jednakog postupanja prema svim osobama, bez obzira na rasno ili etničko podrijetlo
- Direktiva o zapošljavanju – Direktiva Vijeća EU 2000/78/EC od 27. studenog 2000. godine kojom se uspostavlja opći okvir za jednako postupanje glede zapošljavanja i struke

- Direktiva o jednakoj plaći – Direktiva Vijeća EU 75/117/EC od 10. veljače 1975. godine o usklađivanju zakona država članica glede primjene principa jednake plaće za žene i muškarce
- Direktiva o ravnopravnosti spolova – Direktiva Vijeća EU 2004/113/EC od 13. prosinca 2004. godine kojom se primjenjuje princip jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u pristupu i dobivanju dobara i usluga
- Direktiva o teretu dokazivanja – Direktiva Vijeća EU 97/80/EC od 15. prosinca 1997. godine o teretu dokazivanja u slučajevima diskriminacije po osnovi spola
- Direktiva o jednakom postupanju pri zapošljavanju – (prerađena) – Direktiva 2006/54/EC Europskog parlamenta i Vijeća EU od 5. srpnja 2006. godine o primjeni principa jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama glede zapošljavanja i struke. Ova direktiva predstavlja obvezu BiH, kao države koja se nalazi na putu pridruživanja Europskoj uniji.

- **Domaći propisi**

Ustav BiH propisuje da će „Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda...“⁹, te da se „prava i slobode predviđeni u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njezinim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima“.¹⁰

Ustav BiH, nadalje, ustvrđuje da je „uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članku ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I, osigurano svim osobama u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovi, kao što su spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, povezanost sa nacionalnom manjinom, vlasništvo, rođenje ili drugi status“.

Zakonom o zabrani diskriminacije, koji je stupio na snagu 05. kolovoza 2009. godine, stvoren je sveobuhvatan okvir građanskih i upravnih propisa za zaštitu od diskriminacije. Pored zabrane različitog postupanja po bilo kojem osnovi, zakonom je napravljena distinkcija između neposredne i posredne diskriminacije, te su utvrđeni, kao posebni oblici diskriminacije: uznemiravanje, spolno uznemiravanje, mobing, segregacija, izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije, pomaganje drugima prigodom diskriminacije i viktimizacija. Zakonom je određeno i područje primjene, a kao centralna institucija za zaštitu od diskriminacije određena je Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Zakonom su, također, propisani upravni i sudski postupci za zaštitu od diskriminacije, te predviđene prekršajne odredbe za postupanja suprotna tom zakonu, uključujući nepostupanje po preporukama Institucije ombudsmana.

⁹ članak II 1 i 2 Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi

¹⁰ članak II 1 i 2 Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi

Nažalost, i kod primjene Zakona o zabrani diskriminacije ponovila se praksa da se zakoni veoma lako usvajaju, dok izostaju efikasne mjere u cilju osiguravanja njihove primjene. Iako je člankom 7. stav 5. Zakona o zabrani diskriminacije propisano da će u proračun Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH biti uvrštena posebna proračunska stavka neophodna za funkcioniranje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije, to se u proračunima za 2010. i za 2011. godinu nije desilo, zbog finansijskih ograničenja koja su nametnuta Instituciji ombudsmana kroz privremeno financiranje. Ova ograničenja posebice se odražavaju na promociju zakona, praćenje sudskih postupaka vezanih za diskriminaciju, provedbu istraživanja iz područja diskriminacije i usklađivanje zakona.

Ovakav pristup primjeni jednog novouspotavljenog mehanizma za koji, na globalnoj razini, postoji veoma nizak razina pravne prakse, značajno utječe na efikasnost primjene Zakona i umanjuje mogućnost Institucije ombudsmana da u potpunosti izvršava svoje Zakonom utvrđene obveze. Kao rezultat, iako je od usvajanja Zakona prošlo više od dvije godine, donesena je samo jedna pravosnažna sudska presuda za diskriminaciju, i to od strane Kantonalnog suda u Mostaru,¹¹ kao i jedna nepravosnažna sudska presuda za diskriminaciju od strane Općinskog suda u Livnu.¹²

Građani su veoma malo informirani o mogućnosti obraćanja Instituciji ombudsmana, diskriminacija se ne prijavljuje u mjeri u kojoj je stvarno prisutna, i vrlo mali broj građana se odlučuje tražiti sudsku zaštitu u slučaju povrede svojih prava.

---

¹¹ Broj: P 58 0 P 056658 09 P

¹² Broj: 68 0 P 017561 11 P

AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI ZAKONA I SURADNJA SA INSTITUCIJAMA

Na značaj promoviranja Zakona o zabrani diskriminacije i ulogu Institucije ombudsmana u njegovoj primjeni ukazuje i analiza iz 2011. godine, urađena na uzorku od 1600 građana iz 17 bosanskohercegovačkih gradova, prema kojoj „ukupno 70% građana uopće ne zna šta je to Institucija ombudsmana u BiH, a od onih preostalih 30%, koji su se izjasnili da znaju šta je to Institucija ombudsmana, samo njih 64% je dalo točne, ili djelomično točne odgovore“.¹³

U kontekstu promocije samog Zakona i upoznavanja nadležnih institucija i javnosti sa njegovom sadržinom, aktivnosti Institucije ombudsmana su bile limitirane nedostatkom financijskih sredstava. Zbog toga je Institucija ombudsmana, uglavnom, obvezu promoviranja Zakona vršila u sklopu aktivnosti koje su bile organizirane od strane drugih organizacija i institucija.

Predstavnici Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije sudjelovali su u seriji radionica, u organizaciji OSCE-a, širom Bosne i Hercegovine, na kojima su promovirali Zakon i svoj mandat predstavnicima nevladinog sektora, pružiteljima besplatne pravne pomoći, predstavnicima javnih institucija i civilnog društva (3. - 4. ožujak 2011. godine, Sarajevo; 10, 12, 17, 19. svibanj 2011. godine Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar).

Pored generalne promocije Zakona, neke od radionica bile su namijene pojedinim ugroženim kategorijama građana. **Većina učesnika radionice posvećene diskriminaciji invalida (5. rujan 2011, Mostar i 26. listopad 2011, Banja Luka) izrazila je nezadovoljstvo nedostatkom financijske i institucionalne podrške nadležnih vlasti, nejednakim tretmanom ratnih vojnih invalida i civilnih žrtava rata, te „mizernim“ naknadama za tuđu skrb i pomoć.**

Sudjelovanje predstavnika Odjela u radionici o pravima LGBT populacije (2. prosinac 2011, OSCE, Sarajevo) ocijenjeno je od strane učesnika korisnim glede činjenice da većina udruženja ove kategorije građana nije bila upoznata sa ustrojem, nadležnostima i načinom funkcioniranja Institucije ombudsmana, što se može dovesti u svezu i sa malim brojem žalbi ove populacije Instituciji ombudsmana.

Prigodom prezentacije rezultata projekta praćenja krivičnih postupaka u području seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u organizaciji Udruženih žena Banje Luke i Helsinškog parlamenta građana Banja Luka, uz podršku UNDP-a (11. studeni 2011, Banja Luka) usvojene su preporuke o **izmjeni zakonskih propisa kako bi se za ovu vrstu krivičnih djela uvela žurnost u postupanju, kako bi se žrtvi (ili oštećenom) dao status stranke u**

¹³ Analiza je urađena u organizaciji Omladinskog Resursnog Centra (ORC) Tuzla, u suradnji sa omladinskim organizacijama, članicama Omladinske mreže BiH, ALMANAH 2011, <http://www.omladina-bih.net/download/Almanah%202011.pdf>, str. 22.

postupku, kako bi svi sudovi uveli tehničke mogućnosti zaštite ugroženih svjedoka, kao i da se nastavi kontinuirana edukacija sudija i tužilaca u ovom području.

Na okruglom stolu, u organizaciji Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini (**25. studeni**, Banja Luka), usaglašen je zaključak o **upućivanju inicijative Visokom sudskom i tužilačkom vijeću da se uspostavi evidencija o sudskim postupcima, pokrenutim sukladno Zakonu o zabrani diskriminacije.**

Predstavnici Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije sudjelovali su na konferencijama posvećenim borbi protiv diskriminacije u inozemstvu, na kojima su imali izlaganja:

- **28-29. ožujak, Prag:** sudjelovanje u radionici o ulozi državnih institucija za zaštitu ljudskih prava iz 17 zemalja regiona, u promociji i zaštiti prava žene i ravnopravnosti spolova, u organizaciji OSCE/ODIHR
- **19-25. svibanj, Varna:** sudjelovanje na Women's Human Rights Training Institute, sesiji i edukaciji o pravima žena u organizaciji Bulgarian Gender Institute for Human Rights
- **27-30. svibanj, Beograd:** sudjelovanje (u svojstvu posmatrača) na konferenciji Pravda na Balkanu: Jednakost za seksualne manjine, u organizaciji Williams Instituta Univerziteta u Los Angelesu
- **9-11. lipanj, Ohrid:** sudjelovanje na regionalnoj konferenciji ombudsmana posvećenoj primjeni Zakona o zabrani diskriminacije u regionu i uspostavljanju Nacionalnih Preventivnih Mehanizama (NPM).
- **29. studeni – 1. prosinac, Beograd:** Podregionalna radionica o jačanju nacionalnog kapaciteta zemalja Europe i Centralne Azije za realizaciju preporuka mehanizama za ljudska prava (organi međunarodnih konvencija, specijalni postupci i univerzalni periodični pregledi)

U periodu **27.-29. rujna 2011.** Institucija ombudsmana bila je domaćin i organizator tematske radionice koja je održana u **Sarajevu**, pod nazivom „Uloga nacionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava u zaštiti od svih oblika diskriminacije“, a u okviru Projekta Savjeta Europe PEER TO PEER PROJECT II, na kojoj su sudjelovale 33 zemlje Savjeta Europe. Tematske cjeline bile su vezane za prava imigranata, Roma i LGBT populacije, a zaključci su bili usmjereni ka jačanju nacionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava, s ciljem eliminacije svih oblika diskriminacije ovih kategorija.

Predstavnici Odjela za eliminaciju diskriminacije obilježili su Tjedan¹⁴ ljudskih prava sudjelovanjem u Radio emisiji RTRS-a (**6. prosinac**, Banja Luka) posvećenoj pojavi diskriminacije u BiH društvu, sudjelovanjem u debati studenata Pravnog fakulteta i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci (**7. prosinac**, Banja Luka), sudjelovanjem u prezentaciji Anti-diskriminacionog programa (AD programa) u organizaciji Media Centra

---

¹⁴ 5.-10. prosinac, 2011. godine

Sarajevo (**10. prosinac**, Sarajevo), kao i sudjelovanjem na Sajmu ljudskih prava u Muzičkom paviljonu „Petar Kočić“ (**10. prosinac**, Banja Luka).

U sklopu programskih aktivnosti srodnih udruženja, Instituciji Ombudsmana u BiH su prezentirane informacije da je podneseno najmanje 13 pritužbi na osnovi diskriminacije u BiH¹⁵; da je pokrenut web portal¹⁶ za informiranje javnosti o različitim aspektima diskriminacije i mehanizmima zaštite u BiH, da je uz podršku organizacije Civil Rights Defenders, sačinjen tim od 13 mladih novinara iz BiH, edukovanih za izvještavanje o diskriminaciji, a u pripremi je i priručnik za novinare o tome kako izvještavati o ovom problemu.

Dio promotivnih aktivnosti bio je posvećen predavanjima na fakultetima, pretežito studentima pravnih i političkih nauka (**17. listopad**, Bihać, **29. listopad** Banja Luka, **13.-14. studeni**, Brčko). Studentima je predstavljena uloga, značaj i aktivnosti Institucije ombudsmana BiH na polju zaštite ljudskih prava i na polju primjene Zakona o zabrani diskriminacije. Seriju predavanja organizirali su Asocijacija za demokratske inicijative i Inicijativa mladih za ljudska prava iz Sarajeva u suradnji sa OSCE-om i međunarodnom organizacijom za zaštitu ljudskih prava „Civil Rights Defenders“.

Promocija rada Institucije na suzbijanju diskriminacije obavljena je i putem saopćenja za radio i televizijske emisije, kao i gostovanjima u emisijama i davanjem izjava, putem dostavljanja informacija različitim naučno-istraživačkim centrima u zemlji i inozemstvu, dostavljanjem Izvješća Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH o aktivnostima Institucije ombudsmana na polju ljudskih prava i zaštiti od diskriminacije (**6. svibanj**), te dostavljanjem Izvješća Visokom komesarijatu UN-a za ljudska prava u Ženevi o pitanjima rasne diskriminacije (**30. svibanj**).¹⁷

¹⁵ podaci obuhvataju samo pritužbe podnesene od strane nevladine udruge „Vaša prava“

¹⁶ www.diskriminacija.ba projekt Medija centra finansiran od strane Fondacije Otvoreno društvo Soroš, kao i portal www.andtidiskriminacija.ba uz podršku Civil Rights Defenders i Asocijacije za demokratske inicijative

¹⁷ podnesak je dostupan na internet stranici Institucije ombudsmana BiH

POSTUPAK PO ŽALBI I STATISTIKE

Postupak po pojedinačnim žalbama građana predstavlja najznačajniji vid zaštite ljudskih prava. U Instituciji ombudsmana za ljudska prava u 2011. godini, registriran je ukupno 191 diskriminacijski predmet. Pored predmeta iz 2011. godine u Odjel je prenesen 81 predmet iz 2010. godine, i jedan iz 2009. godine, tako da su ukupno u radu u Odjelu u 2011. godini bila 273 predmeta. U izvještajnom periodu, Odjel je završio 88 predmeta iz 2011. godine i 40 iz 2010. godine i to odlukom o zatvaranju (102), preporukom (26), ili ostvarivanjem prava stranke u tijeku postupka istrage. Neophodno je napomenuti da je određeni broj predmeta riješen u tijeku istrage, bilo posredovitim, podsticanjem prijateljskog rješenja, ili poduzimanjem medijacije između strana u sporu, bilo na način da odgovorni javni organ sam koriguje svoje postupanje nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmana, a što će u slijedećem poglavlju biti ilustrirano konkretnim primjerima.

U slučajevima kada u postupku istrage ustvrdi povredu prava, Institucija ombudsmana izdaje preporuke s ciljem usvajanja mjera i otklanjanja povrede prava.

Aneks VI, članak 5. stav 4. Daytonskog mirovnog sporazuma propisuje obvezu odgovorne strane da u ostavljenom vremenskom roku pismenim putem obavijesti Instituciju ombudsmana na koji način će ispoštovati preporuku.

U izvještajnom periodu Odjel za eliminaciju diskriminacije izdao je 26 preporuka.

Kancelarije	Zaprimljeni predmeti	Predmeti u radu	Završeni predmeti
Banja Luka	77	28	49
Brčko	23	15	8
Mostar	6	4	2
Sarajevo	81	56	25
Livno	4	0	4
Ukupno u Odjelu	191	103	88

Prikaz zaprimljenih žalbi u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije

U 2011. godini došlo je do povećanja broja žalbi (za 41,5%) u odnosu na prethodnu godinu. Postoji mogućnost da su intenzivne promotivne kampanje poduzete kako od strane Institucije ombudsmana, tako i drugih organizacija iz domena zaštite ljudskih prava i borbe protiv diskriminacije utjecale na povećan broj žalbi. Usporedbe radi, u 2010. godini zaprimljeno je 135 žalbi, a u 2009. godini 156 žalbi koje su se odnosile na diskriminaciju.

U 2009. godini, najveći broj žalbi odnosio se na diskriminaciju po nacionalnom osnovu (53), a u 2010. godini došlo je do znatnog smanjenja žalbi po osnovi nacionalne pripadnosti (14), a do povećanja broja žalbi podnesenih zbog mobinga (32). U 2011. godini nastavljen je trend rasta žalbi na mobing (41), a od ukupnog broja žalbi na nacionalnu diskriminaciju (43) samo u manjem broju slučajeva utvrđena je povreda prava i izdata preporuka (4).

Efikasnost postupanja Odjela po individualnim žalbama je direktno vezana za uposlenike u Odjelu. Iako su Ombudsmani kao prioritet ustvrdili da se angažiranjem pripravnika osnaži Odjel za sprječavanje svih oblika diskriminacije, nažalost, činjenica da zbog potreba da uposlenici iz ovog Odjela budu angažirani na postupanjima po žalbama zbog kršenja prava koja spadaju u nadležnost drugih odjela, u značajnoj mjeri je utjecala na njegovo funkcioniranje.

Oblici diskriminacije	Banja Luka	Brčko	Mostar	Sarajevo	Livno	Ukupno
Mobing	14	9	1	17		41
Uznemiravanje	6	0	1	4		11
Na osnovi nacionalnog porijekla	22	6	1	12	2	43
Na osnovi spola	1			4		5
Na osnovi društvenog položaja	4	1		1		6
Na osnovi obrazovanja	2	2	1	6		11
Na osnovi članstva u sindikatu	5	1		1		7
Na osnovi dobi	5			2		7
Na osnovi spolnog izražavanja ili orijentacije	1			2		3
Na osnovi socijalnog porijekla			1	1		2
Na osnovi mjesta prebivališta/boravišta	1	1		3		5
Na osnovi vjere	2	1		1	1	5
Na osnovi političkog i drugog uvjerenja	3			1		4
Na osnovi veze sa nacionalnom manjinom	6			1		7
Na osnovi imovnog stanja	3			1		4
Ostalo	2	2	1	24	1	30
Ukupno	77	23	6	81	4	191

Prikaz zaprimljenih žalbi po uredima i oblicima diskriminacije

Diskriminacija u području (članak 2. stav 2. Zakona o zabrani diskriminacije)	Banja Luka	Brčko	Mostar	Sarajevo	Livno	Ukupno
Uposlenja	33	15	3	46	2	99
Članstva u profesionalnim organizacijama	2	1		1		4
Obrazovanja	2			3	1	6
Obuke				1		1
Stanovanja	11	2		1	1	15
Zdravstva	2		1	6		9
Socijalne zaštite	5			8		13
Dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima (od čega se 5 odnosi na policiju)	2			8		10
Obavljanja gospodarskih aktivnosti i javnih usluga	18	4	1	2		25
Ostalo	2	1	1	5		9
Ukupno	77	23	6	81	4	191

Prikaz zaprimljenih žalbi po uredima i područjima diskriminacije

Naziv odjela	Realizirana	Ostvarena suradnja	Djelomično realizirana	Nema odgovora	Bez realizacije	Ukupno
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	6	7	2	5	6	26

Prikaz preporuka po stupanju realizacije do 31.12.2011. godine

Osnov diskriminacije u predmetima u kojima su izdate preporuke Institucije ombudsmana	Broj preporuka
Spolno (seksualno) uznemiravanje	1
Mobing	7
Na osnovi nacionalnog podrijetla	4
Na osnovi veze sa nacionalnom manjinom	2
Na osnovi obrazovanja	2
Na osnovi spolnog izražavanja ili orijentacije	1
Na osnovi spola	2
Na osnovi mjesta prebivališta	2
Na osnovi mjesta rođenja	1
Ostalo	4
Po svim osnovima (ukupno)	26

Prikaz preporuka po oblicima diskriminacije

Nepoštivanje preporuka ombudsmana vezanih za povrede Zakona o zabrani diskriminacije povlači prekršajnu odgovornost fizičkih i pravnih lica, novčane kazne do 10.000 KM, mjere bezbjednosti zabrane obavljanja djelatnosti i druge sankcije predviđene zakonom.

ZAPAŽANJA OMBUDSMANA O POJEDINIM OBLICIMA DISKRIMINACIJE

U ovom poglavlju izdvojeni su pojedinačni, karakteristični slučajevi po oblicima diskriminacije koji se najčešće prijavljuju Instituciji ombudsmana. Izdvojeni slučajevi odabrani su radi ilustracije i predstavljaju samo presjek stanja, a nikako ne obuhvataju cjelokupnu sliku diskriminacije po pojedinim osnovima.

- **Diskriminacija na nacionalnoj osnovi**

Analiza zaprimljenih žalbi u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije u 2011. godini ukazuje da je u Bosni i Hercegovini prisutna praksa diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Prema podacima iz baze podataka Institucije ombudsmana, u 2011. godini ukupno su u radu bile 43 žalbe, od čega je 16 žalbi registrirano u 2011, a ostali predmeti su preneseni iz prethodnih godina.

U 2011. godini najveći broj žalbi odnosio se na diskriminaciju po nacionalnom osnovu kod postupaka uposlenja i natječajnih procedura, nereguliranosti područja stanovanja, osiguranja prava na imovinu i postupanja javnih organa.

Institucija ombudsmana kao osnov za registraciju podnesene žalbe u bazi koristi isključivo navode stranke istaknute u samoj žalbi, dok se u praksi, kroz istragu, često desi da se ti navodi ne potvrde. Ovo je posebice značajno kada se govori o diskriminaciji po nacionalnom osnovu i teškoćama u utvrđivanju ove diskriminacije, jer je potrebno dokazati da je neko drugačije tretiran u ostvarivanju nekog svojeg prava samo zbog svoje nacionalne pripadnosti. Kod dokazivanja ove vrste diskriminacije, svakako, značajan činitelj predstavljaju statistički podaci koji su, nažalost, u BiH ograničeno dostupni zbog činjenice da je posljednji popis stanovništva bio 1991. godine. Činjenica da Zakon o zabrani diskriminacije propisuje da je teret dokazivanja na subjektu koji je u žalbi označen kao kršitelj prava, ali nedovoljno razvijena spoznaja snage ove zakonske odredbe umanjuje njezinu primjenu u praksi, tako da Institucija ombudsmana u komunikaciji često dobija parcijalne i uopćene odgovore čime se usporava postupak po žalbi. Ovakvo stanje za posljedicu ima da je žalba registrirana u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije, a da se u tijeku istrage utvrdi da zaista postoji povreda nekog prava žalitelja, ali da se ne radi o slučaju diskriminacije, ili se ona nije mogla dokazati.

U 2011. godini predstavnici Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije obavili su nekoliko posjeta općinama/opštinama da bi istražili navode o diskriminaciji pojedinih ugroženih skupina, i da bi između strana u sporu podstakli prijateljsko rješenje spora, sukladno odredbi članka 18. Pravila za funkcioniranje Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Analizom stanja na terenu, i na bazi zaprimljenih žalbi, Ombudsmani ustvrđuju da se povratnici i raseljene osobe često suočavaju sa socijalnim isključivanjem, nejednakim pristupom socijalnim uslugama usljed nedostatka adekvatnih mjera koje osiguravaju održivi povratak.

- **Mobing**

Prema zakonskoj odredbi, mobing je „nefizičko uznemiravanje na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekt na žrtvu, a čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uvjeta ili profesionalnog statusa uposlenog“.

U Instituciji ombudsmana u 2011. godini evidentiran je 41 predmet koji se odnosi na mobing. Iako je broj obraćanja građana ovoj Instituciji zbog mobinga relativno visok, ni on nije stvarni pokazatelj stanja u BiH. Činjenica je da ima mnogo građana koji su danas izloženi mobingu, ali se ne obraćaju Instituciji, niti traže sudsku zaštitu iz straha da bi u tom slučaju mogli ostati bez posla. Uspoređujući statistike iz prethodnih godina, evidentno je da je mobing u porastu, čemu doprinosi teška ekonomska situacija, visoka stopa neuposlenosti, loše uređeno tržište rada i nedovoljni kapaciteti nadležnih inspekcija.

Žrtve mobinga su, također, izložene stresu jer mobing ostavlja posljedice po njihovo zdravlje, a uz žalbu Instituciji često se prilažu mišljenja psihologa, psihijataru ili drugih stručnih lica, kao i iskazi svjedoka. Olakšavajuća okolnost za žrtvu mobinga ogleda se u činjenici da je teret dokazivanja na navodnom prekršitelju. U praksi, prekršitelj je osoba na poziciji moći u odnosu na žrtvu, i čini sve kako bi negirala postojanje mobinga, pozivajući se na svoja prava koja proizilaze iz raznih internih i općih akata.

PRIMJERI

U izvještajnom periodu predstavnici Odjela vršili su monitoring suđenja za mobing pred Općinskim sudom Sarajevo i pred Osnovnim sudom Banja Luka. U oba slučaja radi se o uposlenicama javnih RTV servisa po navodima o mobingu od strane uprave. U prvom slučaju (Ž-SA-06-870/10) upućena je preporuka javnoj ustanovi da žaliteljicu vrati na radno mjesto koje je bilo predmetom spora, te da inicira postupak medijacije radi naknade materijalne i nematerijalne štete nastale kao rezultat diskriminacije. U drugom slučaju (Ž-BL-06-435/10) Institucija ombudsmana je na molbu Gender centra Vlade RS-a i Udruženja novinara BiH vršila monitoring suđenja koje zbog promjene sudija, opsežnosti dokaza i zahtjeva za izuzeće dugo traje, što se dodatno negativno odražava na stanje žaliteljice.

*U predmetima Ž-SA-05-509/11 i Ž-BL-06-255/11, podnositelji žalbe suočeni su sa prijetnjom otkaza zbog činjenice da su se obraćali Instituciji ombudsmana i nadležnoj inspekciji radi zaštite svojih prava iz radnog odnosa. Takvo postupanje poslodavca predstavlja nastavak nejednakog postupanja, za što se u usporednom pravu koristi termin **viktimizacija**, zbog čega su ombudsmani podnijeli zahtjeve nadležnim opštinskim sudovima za pokretanje prekršajnog postupka protiv odgovornih osoba.*

U predmetu Ž-SA-04-330/10, upućena je preporuka da „neosnovano obraćanje Instituciji ombudsmana“ ne može biti predmetom disciplinskog postupka protiv žaliteljice.

I pored povećanja broja predmeta koji se odnose na mobing, mali broj se nalazi pred sudovima, tako da se još ne može govoriti o sudskoj praksi vezanoj za mobing. U svakom slučaju, kada se lice obrati Instituciji ombudsmana, dobiva pouku o svojim pravima i obvezama i mogućnostima sudske i druge zaštite. Ukoliko je žalba osnovana, sprovodi se postupak istraživanja, tako što se traži izjašnjenje od navodnog prekršitelja koji je dužan da surađuje sa ovom Institucijom i da dostavi tražene odgovore. Nakon postupka istraživanja ombudsmani donose odgovarajuću odluku koja može biti i preporuka sa mjerama koje prekršitelj treba poduzeti. Kako se o mobingu počelo govoriti tek unazad par godina, neophodno je upoznati javnost i uključiti što veći broj stručnjaka u ovu problematiku (specijaliste medicine rada, neuropsihijatre, psihologe, pravnike i dr.) kako bi se blagovremeno prepoznao mobing u praksi, a i u cilju preventivnog djelovanja. Iz tog razloga, ombudsmani pozdravljaju uspostavljanje zdravstvene ustanove u Tuzli, koja ocjenjuje utjecaj mobinga na zdravlje, što može biti jedan od značajnih dokaza kod utvrđivanja mobinga.

- **Diskriminacija na bazi spola**

Osim Zakona o zabrani diskriminacije kojim je obuhvaćena i diskriminacija na osnovi spola, te kojim se uređuju opća pitanja u svezi sa diskriminacijom, *diskriminacija na osnovi spola posebice je regulirana Zakonom o ravnopravnosti spolova*, a kojim se zabranjuje direktna i indirektna diskriminacija na osnovi spola i garantiraju jednake mogućnosti u privatnom i javnom životu. *Provedba ovog zakona je općenito neefikasna zato što drugi zakoni, koji su donoseni, nisu s njim usklađeni.* Njegova neprimjenjivost u praksi je ukazivala na potrebu za izmjenama i dopunama osnovnog teksta Zakona, što je dovelo do usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ravnopravnosti spolova¹⁸ kojim su konkretizirani pojmovi direktne i indirektna diskriminacije, te preciznije definirano što se smatra uznemiravanjem, seksualnim uznemiravanjem, nasiljem i viktimizacijom, a što je povećalo očekivanja da će u periodu nakon izmjena primjena Zakona biti efikasnija. *Nažalost, u 2010. i 2011. godini nije registriran značajniji napredak u primjeni ovog zakona.*

Diskriminacija na bazi spola je i dalje prisutna, što je rezultat neusklađenosti zakonodavstva sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, a što je trebalo biti okončano u periodu od šest mjeseci nakon usvajanja ovog zakona u lipnju 2003. godine. Ovo se posebice odnosi na Izborni zakon BiH,¹⁹ jer izborni rezultati, nakon održanih općih izbora u BiH u 2010. godini, ukazuju da je došlo do smanjenja učešća žena u zakonodavnim tijelima. Ovo je rezultat

¹⁸ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 102/09

¹⁹ U 2010. godini donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH („Službeni glasnik BiH“ br: 23/01, 7/02, 9/02, 52/02, 4/04, 20/04, 25/05, 528/05, 62/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08 i 32/10) u kojem je došlo do značajne izmjene članka 4.19 stav (4) koji glasi: „Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog spola. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola među prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom sa tri, zaokruženim na prvi viši cijeli broj“.

neefikasne primjene članka 15. Zakona o ravnopravnosti spolova kojom je određeno "da će državni organi na svim razinama organizacije vlasti i tijela lokalne samouprave osigurati i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju". *Izborni rezultati ukazuju da nije ostvaren cilj promoviran navedenom zakonskom odredbom.*

Prema informaciji Izborne komisije, može se zaključiti da je sudjelovanje žena u parlamentima na svim razinama u BiH značajno smanjeno u odnosu i na izborne rezultate iz 2006. godine, iako su žene bile više zastupljene na izbornim listama. Rezultati posljednjih izbora pokazuju da su žene zastupljene samo na 83 pozicije, ili 17,01%, u odnosu na 488 pozicija za koje su izbori organizirani. U PS BiH, žene su zastupljene sa 11 mjesta, ili 19,2%. U Skupštini Republike Srpske žene nakon posljednjih izbora imaju 16 mjesta, ili 19,2% od 83 mjesta, dok u Parlamentu FBiH žene imaju 17 mjesta od 81 mjesta. Čak i Izborna komisija BiH nije imenovana sukladno odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova, jer od 7 članova samo je jedna žena. Nejednakost spolova je posebice prisutna u području ekonomije i upravljanja prirodnim resursima, što se može vidjeti iz činjenice da su u upravljačkim strukturama firmi za telekomunikaciju, upravljanje hidroenergetskim potencijalom, prirodnim i finansijskim resursima uglavnom zastupljene osobe muškog spola.

PRIMJERI

Prigodom natječaja za izbor ravnatelja Srednjoškolskog centra u Kotor Varoši, natječajom je traženo da kandidati, između ostalog, imaju 5 godina radnog iskustva u struci. Podnositeljica žalbe (Ž-BL-06-665/11) je u trenutku konkuriranja imala 5 godina, 0 mjeseci i 26 dana radnog staža, s tim što je u tom periodu koristila porodiljsko odsustvo od godinu dana. Prema mišljenju nadležnog ministarstva, koje je zatraženo u tijeku natječajne procedure, podnositeljica žalbe nema 5 godina radnog iskustva s obzirom na to da je godinu dana bila na porodiljskom odsustvu. U obraćanju ministarstvu, Institucija ombusmena je ukazala na relevantne konvencije Međunarodne organizacije rada koje se odnose na zaštitu majčinstva i zabranu diskriminacije u području radnih odnosa kod korištenja porodiljskog odsustva. Ministarstvo je dostavilo odgovor u kojem se navodi da ovo mišljenje nema pravnu snagu, da se odnosi na tumačenje termina „radno iskustvo“ i „radni staž“. Istovremeno se obvezalo na poštivanje odredbi o zabrani diskriminacije na osnovi spola, nakon čega je žaliteljica odustala od daljnjeg postupka po žalbi.

U predmetu broj Ž-SA-06-1349/10, osoba ženskog spola se žalila na Pravilnik o popuni radnih mjesta u osnovnim i srednjim školama u Kantonu Sarajevo, kojim je predviđeno da se kriterij pripadnosti Armiji BiH – HVO posebice boduje kod ocjene kandidata. U postupku istrage, ombudsmeni su utvrdili da je ovakav pravilnik diskriminatoran u odnosu na žene, ali i po osnovi starosne dobi, pa su uputili preporuku Ministarstvu obrazovanja i znanosti Kantona Sarajevo da se izvrši usklađivanje pravilnika sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti spolova - preporuka do danas nije ispoštovana. Povodom sličnog problema (Ž-SA-06-721/11), u Odjelu je otvorena istraga vezana za navode da na području Zeničko-dobojskog kantona prednost pri zapošljavanju u osnovnim i srednjim školama i đačkim domovima, prije bodovanja ostalih kriterija, imaju ratni vojni invalidi, demobilisani branioci i

članovi obitelji šehida, poginulih, umrlih i nestalih branitelja. Institucija ombudsmana u postupku istrage nastoji da utvrdi da li je ovakav vid primjene pozitivne diskriminacije, odnosno afirmativnih mjera za gore navedene kategorije razuman i objektivan i srazmjeran cilju koji se želio postići.

Ostale žalbe vezane za diskriminaciju na osnovi spola, uglavnom, se odnose na slučajeve seksualnog uznemiravanja i nasilja na bazi spola, a posebice sa aspekta nedovoljne zaštite žrtava. Ombudsmani konstatiraju da je i dalje prisutna neefikasna reakcija poslodavaca u cilju zaustavljanja i prevencije ovog oblika nasilja, te da postoji nedovoljno povjerenje prema iskazu žrtve, što stvara dodatnu viktimizaciju.

- **Diskriminacija po osnovi pripadnosti nacionalnoj manjini**

Nacionalna manjina je dio stanovništva - državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a čine je osobe istog ili sličnog etničkog podrijetla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti, i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.

Romi, kao najbrojnija nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini su u nezavidnom ekonomsko-socijalnom položaju, jer ih većina ne može osigurati fizičku egzistenciju bez socijalne pomoći. U velikoj mjeri nisu zdravstveno osigurani, veoma mali broj ima posao ili stalan izvor prihoda, a veliki broj romske djece ne ide u školu. Romi su, također, i najčešće diskriminirana nacionalna manjina, a do nejednakog tretmana ove populacije dolazi i u području uposlenja, obrazovanja, pružanja javnih usluga i pristupa mjestima javnog okupljanja. Broj izjavljenih žalbi Instituciji ombudsmana ne odražava ni približan stvarni broj slučajeva diskriminacije Roma, upravo zbog činjenice da žive na rubu društva, što utječe i na mogućnost korištenja pravnih lijekova i zakonskih mehanizama za zaštitu njihovih prava.

PRIMJERI

Dana 25.05.2011. godine, ombudsmani su izdali preporuku osobi A. D. (Ž-BL-06-85/11) da poštuje odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, s obzirom na to da osobe romske nacionalnosti nisu bile uslužene u njegovom ugostiteljskom objektu u Zavidovićima. Preporuka nije ispoštovana, pa je oštećeni pokrenuo sudski postupak radi utvrđivanja diskriminacije i naknade štete. Općinski sud u Zavidovićima je presudom od 2.12.2011. godine odbio pritužbeni zahtjev, jer nije mogao utvrditi diskriminatorni motiv na strani tuženog. Institucija ombudsmana izražava nadu da će u postupku po žalbi biti utvrđena povreda prava i dosuđena pravična naknada podnosiocu žalbe.

Povodom navoda o diskriminaciji stanara, jedne stambene zgrade, romske nacionalnosti u opštini Gradiška, predstavnici Odjela su posjetili, 13. studenog, Gradišku, objasnili mandat i nadležnost Institucije, apsolutnu zabranu diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući vezu sa nacionalnom manjinom, te podijelili promotivni materijal vezan za primjenu Zakona o zabrani diskriminacije u BiH. Predstavnici Institucije su tražili i garancije od stanara da se

incidentne situacije, uključujući i one manjeg opsega, poput nazivanja pogrđnim imenima, neće više ponavljati.

U predmetu broj Ž-BL-06-429/11, pripadnici romske nacionalne manjine žalili su se na diskriminaciju od strane komšija, komunalne policije i Policijske stanice Brod, a s obzirom na činjenicu da se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina na lokalnoj deponiji i da neke od tih sirovina skladište u svom dvorištu. Nakon intervencije ombudsmana, poveden je postupak interne kontrole protiv policajaca na dužnosti, a neprijatnosti sa komšijama su prestale, pa su podnositelji žalbe odustali od daljnjeg postupka pred Institucijom ombudsmana.

Udruženje „Zemlja djece“ Tuzla obratilo se Instituciji ombudsmana, navodeći da je dana 11. 10. 2011. godine na lokalnom internet portalu²⁰ objavljen članak anonimne čitateljice pod nazivom „Mali prosjaci sve agresivniji“, u kome su javno izneseni rasistički stavovi upućeni romskom narodu. Među komentarima posjetitelja nalazio se veliki broj huškačkih i rasističkih izjava koje pozivaju na „istrebljenje“, „linč“, „progon i deportaciju iz grada“, „trpanja u vagone i puštanja plina“ i druge slične izjave. Od administratora je zatraženo da navedeni tekst ukloni sa portala, ili da izvrši njegovu cenzuru u dijelu koji se odnosi na diskriminirajuće stavove. Međutim, tekst članka na portalu, niti je uklonjen, niti izmijenjen.

Prigodom susreta sa romskim udruženjima na području Brčko Distrikta, predstavnici Odjela za eliminaciju diskriminacije upoznati su sa činjenicom da je u 2011. godini Vlada Brčko Distrikta odvojila sredstva kojima subvencionira privrednike koji u sklopu svoje djelatnosti uposle osobe romske nacionalnosti. Predstavnici romskih udruženja navode da se nijedan privrednik sa područja Distrikta nije prijavio za dodjelu novčanih sredstava u ove svrhe.

- **Ostali oblici diskriminacije**

Usprkos međunarodnim dokumentima, ustavima u BiH i donesenom Zakonu o zabrani diskriminacije, osobe s invaliditetom u BiH višestruko su diskriminirane.

Povodom žalbe broj Ž-SA-06-471/11, ali i drugih žalbi te vrste, ombudsmani su ustvrdili da se postojećim zakonima na različit način regulišu prava vojnih invalida, civilnih žrtava rata i mirnodopskih invalida, različiti su i postupci i uvjeti za stjecanje statusa invalida i različita su proračunska sredstva za ostvarivanje prava po osnovi invaliditeta, pri čemu su visine naknada i izdvajanja za vojne invalide znatno veće u odnosu na civilne invalide.

Primjetna je diskriminacija lica s invaliditetom prema mjestu boravišta, odnosno prebivališta, a to posebice dolazi do izražaja s obzirom na to da su prava osoba s invaliditetom, koja su utvrdili nadležni organi jednog entiteta, neprenosiva, u slučaju promjene prebivališta osobe s invaliditetom, na teritorij drugog entiteta.

---

²⁰ www.tuzlarije.net

PRIMJERI

*U izvještajnom periodu donesena je prva pravosnažna presuda u BiH prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije. Radi se o djetetu, E. B., sa smetnjama u razvoju koje nije bilo uključeno u redoviti nastavni proces, sa obrazloženjem da u proračunu nema para za plaćanje asistenta. Preporukom ombudsmana utvrđena je **diskriminacija po osnovi invaliditeta** i naloženo obezbjeđenje sredstava kako bi dijete moglo pratiti redovitu nastavu. Preporuka nije ispoštovana, pa je zatražena sudska zaštita. Prvostupanjska presuda postala je pravosnažna u 2011. godini potvrđivanjem od strane Kantonalnog suda u Mostaru.*

*Prigodom izbora asistenta na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci kandidat G. M. nije izabran, s obrazloženjem da je završio fakultet u 31. godini života, iako je jedini ispunjavao sve formalne uvjete natječaja. Institucija ombudsmana je uputila preporuku Univerzitetu i Šumarskom fakultetu da poštuju zabranu **diskriminacije na osnovi životne dobi** i da okončaju natječaj sukladno pozitivnim zakonskim propisima. Dana 17.10.2011. godine rektor Univerziteta u Banjoj Luci obavijestio je Instituciju ombudsmana da preporuka neće biti ispoštovana jer je natječaj pravosnažno okončan, a da je u postupku usvajanje novog Statuta koji će u svojim odredbama sadržavati najviše garancije zaštite ljudskih prava i sloboda.*

*Predmet broj Ž-BL-06-690/11 otvoren je po službenoj dužnosti jer je jedna fondacija iz Lukavca objavila natječaj za radno mjesto diplomiranog pedagoga kojim se krug kandidata ograničava na lica između 31. i 40 godina starosti. Nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmana, u kojem su navedene odredbe o zabrani **diskriminacije na osnovi životne dobi**, ravnatelj fondacije je poništio natječaj i dostavio obavijest da je pravilnik, prema kojem je sporni uvjet bio predviđen, izmijenjen.*

*U predmetu broj Ž-LI-06-201/11 Institucija ombudsmana otvorila je istragu o **diskriminaciji na osnovu vjere** zbog navoda da časna sestra nema odobrenje općinskih vlasti u Glamoču da radi kao ravnateljica dječjeg vrtića. U tijeku intervencije ombudsmana, donesena je presuda Općinskog suda u Livnu, kojom je utvrđena diskriminacija i žaliteljici dosuđena naknada nematerijalne štete.*

*Na osnovi saznanja iz medija, po službenoj dužnosti, otvoren je predmet Ž-SA-06-1255/11 vezan za **diskriminaciju na osnovi jezika** zbog činjenice da je nastavnica njemačkog jezika učeniku osmog razreda dala ocjenu „ne zadovoljava (1)“, jer je prigodom pismene provjere znanja, prijevod teksta sa njemačkog na srpski jezik napisao ćirilicom. U dostavljenom odgovoru ravnatelja škole istaknuto je da je pedagogica u dva navrata razgovarala sa nastavnicom i skrenula joj pažnju na obvezu primjene Pravilnika o ocjenjivanju, evidenciji kontrolnog rada, kao i na težinu zadataka u kontrolnom radu, te ravnopravnost upotrebe pisma. Nakon toga zatražena je stručno-inspekcijska provjera rada navedene nastavnice od strane Republičkog pedagoškog zavoda - prosvjetnog savjetnika za njemački jezik. U posljednjem dostavljenom izjašnjenju ravnatelja škole ističe se da nakon gore sprovedenih aktivnosti više nije bilo ni usmenih, ni pismenih pritužbi na rad nastavnice.*

Povodom različitih sustava oporezivanja u dva entiteta, ombudsmeni su u predmetu broj Ž-SA-04-1498/10, nakon provedene istrage utvrdili da različito oporezivanje lica koja rade u istoj instituciji predstavlja **diskriminaciju na osnovi prebivališta**. Federalnom ministarstvu financija je naloženo da u što kraćem roku inicira izmjene Zakona o porezu na dohodak, kojima bi državljanima BiH, koji se po zakonu smatraju nerezidentima u Federaciji BiH, bilo omogućeno da ostvare jednaka prava kao lica koja se po zakonu smatraju rezidentima. U odgovoru Federalnog ministarstva financija navedeno je da su pokrenute aktivnosti radi istovjetne i istodobne izmjene Zakona o porezu na dohodak u oba entiteta. Institucija ombudsmana će u narednom periodu pratiti realiziranje ove preporuke.

MJERE ZA JAČANJE KAPACITETA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

Očekivanja građana od Institucije ombudsmana, kao „centralne institucije za zaštitu od diskriminacije“, a s obzirom na ovu obvezu utvrđenu Zakonom, su velika, zbog čega ombudsmani **parlamentima** ističu potrebu financijskog i kadrovske jačanja kapaciteta Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije kroz uvrštavanje posebne proračunske stavke neophodne za njegovo funkcioniranje.

Snažniji strateški pristup u određivanju prioriteta i osiguranje kontinuiteta u djelovanju na realizaciji prioriteta mogu doprinijeti efikasnijoj zaštiti građana u slučajevima diskriminacije, sa posebnim akcentom na unapređenje međusobnog zajedničkog djelovanja odjela, uspostavljenih unutar Institucije ombudsmana, u slučajevima višestrukih kršenja ljudskih prava, među kojima je prisutna i diskriminacija. Podjela odgovornosti i linija komunikacije, kako interno, tako i s izvanjskim partnerima mora se dalje razvijati. Također, procesi i instrumenti za razmjenu znanja su trenutno nerazvijeni ili neefikasni. Angažman Institucije ombudsmana u procesu širenja saznanja o međunarodnim standardima ljudskih prava je još uvijek mali. Stoga, postoji opća potreba za obukom, izgradnjom kapaciteta i znanja unutar Institucije. Međutim, glede ograničenost financijskih sredstava, koja prvenstveno trebaju biti korištena za dobrobit građana, eliminiranje slabosti Institucije treba biti organizirano kroz međunarodnu pomoć, a posebice kroz aktivnije sudjelovanje u mrežama institucija za zaštitu ljudskih prava, prvenstveno Međunarodnog koordinacijskog komiteta (ICC), Instituta europskih ombudsmana, Mediteranske grupe mehanizama za zaštitu ljudskih prava i sl. Postoji i dalje potreba za angažmanom - razmjenom međunarodno prepoznatih najboljih praksi u cilju jačanja domaćih kapaciteta i postizanja maksimalnih rezultata u osiguranju zaštite ljudskih prava u BiH. Podizanje javne svijesti o ulozi Institucije ombudsmana u sprječavanju diskriminacije je značajan element djelovanja zbog nedovoljnog poznavanja mandata Institucije ponekad postoje nerealna očekivanja građana. Prepoznajući ovu činjenicu, Institucija ombudsmana BiH treba da razvija stalni proces konsultacija sa civilnim društvom, organima i institucijama vlasti, kao i da ima otvoreni dijalog sa građanstvom.

Institucija ombudsmana za ljudska prava na sprječavanju diskriminacije djeluje u ograničeno povoljnom vanjskom okruženju. Izvršavanje osnovne funkcije Institucije je nesumnjivo jedan od značajnijih preduvjeta za uspostavu vladavine prava, a što jeste osnovni cilj vlasti u jednoj državi. Upravo ovaj razlog bi trebalo da bude ***garancija da vlast nastavi podržavati stvaranje povoljnog vanjskog okruženja za djelovanje Institucije ombudsmana, a što podrazumijeva podršku neovisnosti, posebice financijske, te poštivanje akata Institucije, kao što su preporuke i specijalna izvješća.***

Temeljem nadležnosti Institucije, utvrđene u Zakonu o ombudsmanu za ljudska prava BiH i Zakonu o zabrani diskriminacije, Institucija ombudsmana će ***nastaviti aktivnosti na jačanja vlastitih kapaciteta u cilju osiguranja efikasnije zaštite i promocije ljudskih prava.*** Posebna pozornost će biti posvećena daljem ***jačanju suradnje sa institucijama i***

organima Bosne i Hercegovine, međunarodnim organizacijama i nevladinim udrugama i građanima. U narednom periodu će se dalje **razvijati specijalistički programi obrazovanja uposlenika u sferi diskriminacije**, kao oblika kršenja ljudskih prava, te osigurati sudjelovanje uposlenika na treninzima, organiziranim od strane Vijeća Europe, UN organizacija i drugih nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava, a sukladno raspoloživim finansijskim sredstvima Institucija ombudsmana će organizirati i vlastite obrazovne sadržaje kako za uposlenike, tako i za građanstvo.

U postupanjima po konkretnim žalbama vezano za diskriminaciju, Institucija ombudsmana će nastaviti da osigurava blagovremeno postupanje po žalbama i informiranje stranaka - podnositelja žalbe o napretku, te osigura fer postupak za sve stranke. U cilju sagledavanja dimenzije problema diskriminacije u BiH društvu, a u granicama raspoloživih sredstava, Institucija će sprovoditi istraživanja o diskriminaciji kao obliku kršenja ljudskih prava kroz provedbu učinkovite i nepristrasne istrage i nastojati osigurati jačanje povjerenja stranaka u profesionalnost Institucije. Posebna pozornost će biti posvećena procjeni učestalosti povreda ljudskih prava koja se odnose na diskriminaciju, broju izdatih preporuka organima i tijelima vlasti slučajevima diskriminacije, te praćenju izvršenja izdatih preporuka. Značajne mjere, koje će Institucija sprovoditi, posebice u cilju podizanja svijesti kod građana o zabrani diskriminacije odnosit će se na obavještanje javnosti u slučaju nepostupanja po preporukama ombudsmana, organiziranje sastanaka sa organima i tijelima vlasti u cilju osiguranja vladavine prava i stvaranja dobre prakse u slučajevima diskriminacije.

Posebna pozornost će biti posvećena **osiguranju monitoringa slučajeva u sudovima** koji su pokrenuti zbog diskriminacije, **educiranju predstavnika organa i tijela vlasti na svim razinama**, a posebice policije, tužilaštava i sudova o međunarodnim standardima, zakonodavstvu i sudskoj praksi u slučajevima diskriminacije. Institucija ombudsmana će **razmotriti mogućnost uspostave mehanizma medijacije**, shodno odredbama Zakona o zaštiti od diskriminacije. Promoviranje najboljih praksi u primjeni međunarodnih standarda ljudskih prava u slučajevima diskriminacije, s intencijom stalnog podizanja razina dostignutih prava u BiH, te uspostava suradnje sa profesionalnim udruženjima radi unapređenja ljudskih prava, razmjene informacija i podataka, te otvaranje rasprava oko svih pitanja od značaja za ostvarivanje i unapređenje ostvarivanja ljudskih prava u BiH su prioriteti Institucije ombudsmana.

Člankom 8. Zakona o zabrani diskriminacije propisane su nadležnosti **Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice** Bosne i Hercegovine u sprovođenju Zakona o zabrani diskriminacije. Ombudsmani konstatiraju da predmetno ministarstvo nije uspostavilo centralnu bazu podataka za počinjena djela diskriminacije, niti je donijelo pravilnik o načinu prikupljanja podataka o diskriminacijskim predmetima u ostavljenom zakonskom roku od 90 dana. 24. i 25.03.2011. godine na Jahorini je održan sastanak Uže radne grupe za finaliziranje Nacrta pravilnika o načinu prikupljanja podataka o predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Sastanak je organiziralo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u suradnji sa UNICEF-om, a sastanku su prisustvovali predstavnici OSCE-a,

Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Agencije za statistiku BiH, kao i Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH.

Kao rezultat rada ove radne grupe kreiran je Nacrt pravilnika kojim se uređuje način prikupljanja podataka, definira sadržaj i izgled obrasca i uspostavljanje baze podataka. Poseban segment rada grupe odnosi se na ostvarivanje suradnje između nadležnih institucija, pri čemu su, shodno članku 3. stav 1. Pravilnika, sve institucije obvezne su Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, redovito i točno, dostavljati podatke o svim prijavljenim slučajevima diskriminacije, a koriste se isključivo u svrhu statističkog i analitičkog izvještavanja.

Ombudsmani pohvaljuju održavanje konsultativnih sastanaka i ostale korake učinjene na uspostavi baze i donošenju relevantnih podzakonskih akata i pozivaju Ministarstvo da intenzivira napore radi konačnog uspostavljanja jedinstvene evidencije o slučajevima diskriminacije.

Dok Institucija ombudsmana djeluje na zaštiti, prevenciji i promociji ljudskih prava, sudovi imaju ključnu ulogu u sankcioniranju slučajeva kršenja Zakona o zabrani diskriminacije, jer svojim presudama utvrđuju da je određeno postupanje diskriminatorno, nalažu zabranu poduzimanja radnji koje predstavljaju diskriminaciju, dosuđuju naknadu štete i izriču druge sankcije predviđene zakonom. U svakom slučaju, ova uloga sudova ne umanjuje značaj uloge ombudsmana, naprotiv, radi se o komplementarnim ulogama gdje se nastoji izgraditi sustav u kome će institucija ombudsmana svojim djelovanjem prevenirati skupe i dugotrajne sudske postupke.

Broj slučajeva diskriminacije, koji su prijavljeni Instituciji ombudsmana samo u ovoj godini je 191, i niži je od procijenjenog opsega prisutnosti diskriminacije u BiH. Jer, niz indikatora ukazuje na činjenicu da postoji značajan disbalans između broja žalbi Instituciji ombudsmana i pokrenutih sudskih postupaka.

Efikasnost postupanja sudova prema pritužbama za diskriminaciju nužno je posmatrati u svjetlu opterećenja sudova zaostalim predmetima, što se posebice odnosi na sudove prvog stupnja u većim gradovima. Ova činjenica u značajnoj mjeri umanjuje efikasnost mehanizma sudske zaštite u slučajevima diskriminacije, a djelomično je pojačana i nepostojanjem sudske prakse. Zbog svega navedenog, ombudsmani pozivaju sve nadležne institucije da ulože maksimalne napore u pronalaženju mehanizama za osposobljavanje pravosuđa za efikasno i neometano vršenje svoje ustavne funkcije u zaštiti pojedinačnih prava građana. Na bazi monitoringa u nekoliko sudskih slučajeva, Ombudsmani, također, mogu da zaključe da je u značajnoj mjeri prisutno različito postupanje sudova, a što je posljedica postojanja različitih razina svijesti kod samih sudija o diskriminaciji kao zabranjenoj društvenoj pojavi. Posebice je ova pojava izražena kada se radi o nekom od posebnih oblika diskriminacije kao što su mobing, uznemiravanje, spolno uznemiravanje ili viktimizacija, a što se može vezati za

dugogodišnju praksu Europskog suda koja je bila u primjeni prije stupanja na snagu Protokola 12, a prema kojoj se diskriminacija kao zasebna povreda prava nije prepoznavala.

Podizanje svijesti građana, nadležnih institucija i lokalnih zajednica o potrebi poštivanja zakona i međunarodnih konvencija o zabrani diskriminacije, mora ostati prioritetan zadatak i u narednom periodu. U vršenju ove funkcije, Institucija ombudsmana ostvarila je zadovoljavajuću suradnju sa svim medijima u BiH putem saopćenja za javnost, izjava za medije, gostovanja u radio i TV emisijama te izvještavanjem o pojedinačnim slučajevima u radu Institucije. Nažalost, Ombudsmani zapažaju da ni dvije godine nakon stupanja na snagu Zakona o zabrani diskriminacije u BiH nisu poduzete dovoljno efikasne mjere da se osigura **permanently osposobljavanje i edukacija** ovlaštenih osoba, posebice u administraciji, ali i sudija, advokata i agencija za besplatnu pravnu pomoć da prepoznaju diskriminaciju

Ombudsmani BiH posebice žele da ukažu na nužnost osiguranja primjene članka 24. stav 2. Zakona kojim je propisano da će svi **zakoni i opći propisi biti usaglašeni** s odredbama ovog zakona u roku od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu. Dakle, potrebno je da svi organi izvršne i zakonodavne vlasti na svim razinama shvate značaj navedene odredbe i što prije pristupe analizi zakona i općih propisa iz svoje nadležnosti u svjetlu usklađenosti tih akata sa Zakonom o zabrani diskriminacije. U kontekstu promocije samog Zakona i upoznavanja nadležnih institucija i javnosti sa njegovom sadržinom, značajna je uloga Institucije koja je u tom smislu već poduzela određene korake, sudjelovanjem na dva okrugla stola i promocijom zakona u medijima, a u suradnji sa organizacijama civilnog društva i misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

Iako se u Europi poseban značaj daje zaštiti od rasne diskriminacije, Institucija Ombudsmana BiH nema registriranih pojedinačnih žalbi vezanih za rasizam, rasnu diskriminaciju, ksenofobiju i sa tim vezanu netoleranciju. Ovo je rezultat specifičnog historijskog naslijeđa i činjenice da su prvenstveno diskriminirane konstitutivne grupe naroda u sredinama u kojima predstavljaju manjinu.

Također, nema prijava za nejednako postupanje po osnovi različitog seksualnog opredjeljenja, što je vjerojatno rezultat straha zbog osude okoline i tradicionalne netrpeljivosti društva prema ovoj kategoriji građana, kao i utjecaja vjerskih organizacija. Ombudsmani ukazuju na neophodnost intenziviranja **kampanje približavanja rada** institucije **nefavoriziranim kategorijama**: žrtvama diskriminacije po osnovi seksualne orijentacije.

Konačno, ombudsmani konstatuju da je glede odgovaranja na dopise i pružanje traženih informacija, suradnja sa institucijama na svim razinama vlasti na zadovoljavajućoj razini, dok bi **broj ispoštovanih preporuka** morao biti veći. Institucija ombudsmana je preventivni mehanizam zaštite ljudskih prava, a poštivanje njezinih preporuka je prvenstveno u interesu organa javne vlasti jer predstavlja najbolju garanciju da neće doći do skupih i štetnih procesa i naknada protiv države po presudama Europskog suda za ljudska prava u Strasbourg.